Floravaktarna i Skåne Rapporterar

Luddvicker – en första floraväktarrapport

Stefan Andersson

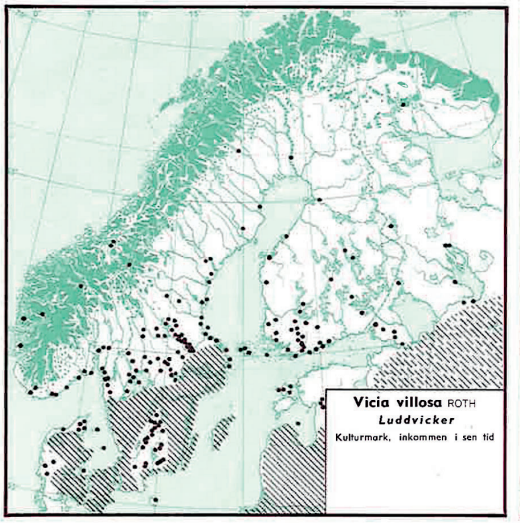
Bild 1. Luddvicker på en vägkant i nordöstra Lund. Notera den karaktäristiskt ljusare färgen på blommornas vingar. Foton: Stefan Andersson.

Det tog ganska lång tid innan jag fick se min första luddvicker *Vicia villosa* när jag botaniserade i ungdomen. Många exemplar av kråkvicker *V. cracca* skärskådades, den ena hårigare än den andra, men ingen hade de utstående hår och intensivt blåvioletta blommor som karaktäriserar luddvickern (Bild 1). Det var inte förrän 1975 som jag först såg arten, på en grästäckt jordvall längs Bulltofta flygfält vid Malmö. Med åren har det blivit många tillfällen att bekanta sig med luddvicker, inte minst genom deltagandet i den pågående floraväktarinventeringen av arten. I denna artikel vill jag uppmärksamma artens förekomst och nuvarande status i Skåne, med utgångspunkt från de senaste årens floraväktarrapporter. Jag vill också kort lyfta en fråga som aktualiseras för just luddvicker: hur ska man se på insådda bestånd som förvildats och naturaliserats i sen tid?

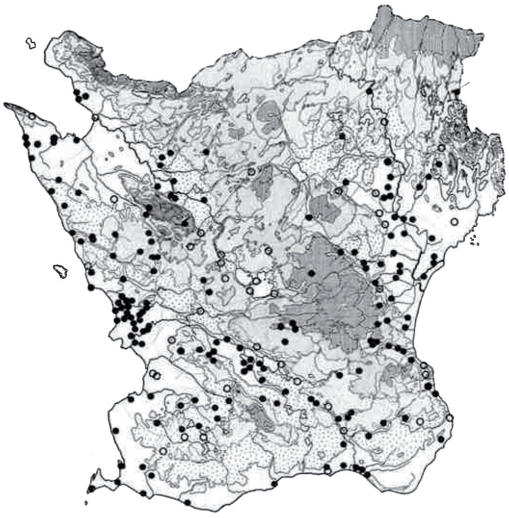
Luddvicker delas upp i flera underarter (Tutin m.fl. 2001), varav två påträffats i Sverige, vanlig luddvicker (subsp. *villosa*) och kvarnvicker (subsp. *varia*). Dessa är inte alltid tydligt avgränsade och det är bara ett fåtal skånska fynd som preciserats till underart (Tyler m.fl. 2007), varför fokus kommer att ligga på arten som helhet.

Förekomst och utbredning i stort

Luddvicker är en storvuxen, insektspollinerad, ett- eller tvåårig ärtväxt, känd från Norden sedan 1700-talet och etablerad i Skåne redan under tidigt 1800-tal (Tyler m.fl. 2007). Dess spridning har gynnats av människan, speciellt under 1850-talet då den i stor skala infördes som foderväxt (SLU Artfakta). Luddvicker är störningsgynnad och har en lång historia som åkerogräs men hittas också på vägkanter och ruderatplatser, företrädesvis på sandigt och kalkrikt underlag. I Norden finns arten främst i Danmark och södra Sverige (upp till södra Svealand), men den är också rapporterad som tillfälligt adventiv i Norrland, Norge och Finland (Karta 1). I övrigt är luddvicker en i huvudsak europeisk och nordafrikansk art, som dessutom spridits

Karta 1. Den nordiska utbredningen av luddvicker enligt Hultén (1971).

Karta 2. Den skånska utbredningen av luddvicker enligt Weimarck & Weimarck (1985).

till Asien, Nord- och Sydamerika med människans hjälp (POWO 2022).

Luddvicker har en vikande tendens i hela Norden och ingår sedan 2000 i den svenska rödlistan (först som Nära hotad (NT), sedan 2010 som Sårbar (VU); SLU Artdatabanken 2020). Bland orsakerna till minskningen anges främst användningen av kemiska ogräsmedel, effektivare frörensningsmetoder och att odlingen av luddvicker gått tillbaka under 1900-talet (SLU Artfakta). Arten är beroende av korspollinering, vilket kan bli ett problem ifall bestånden blir små och isolerade (Widén 1993).

Luddvicker tycks ha varit ett vanligt och rentav besvärligt åkerogräs i delar av Skåne under 1800-talet (Lilja 1870). Vid inventering av Skånes flora 1938–1972 var luddvicker fortfarande en välspridd art med bortåt 180 kända växtplatser (Karta 2), de flesta koncentrerade till områden längs väst- och östkusten samt i Vombsänkan (Weimarck & Weimarck 1985). Därefter skedde en märkbar nedgång. Under Skånes Flora-inventeringen 1989–2006 hittades arten i drygt 100 (7 %) av de då besökta 2,5 × 2,5 km-rutorna, en minskning med 46–60 % jämfört med föregående inventering (Tyler m.fl. 2007).

Tabell 1. Antal lokaler för luddvicker fördelat på kommuner. Parentesen efter antalet lokaler hur många av dessa som är nyupptäckta. Asterisken efter antalet plantor anger att siffran bygger på en något tidigare avräkning (2010-2019).

Kommun	Antal lokaler (varav nya)	Lokaler med fynd 2020–2021	Lokaler utan fynd 2020–2021	Antal plantor 2020–2021
Höganäs	1	0	1	150*
Helsingborg	3	1	2	6
Kävlinge	1	1	0	18
Lomma	2	0	2	0
Lund	12(6)	11	1	>2900
Malmö	1	0	1	30*
Sjöbo	1(1)	1	0	70
Ystad	3	0	3	0
Kristianstad	1	0	1	0

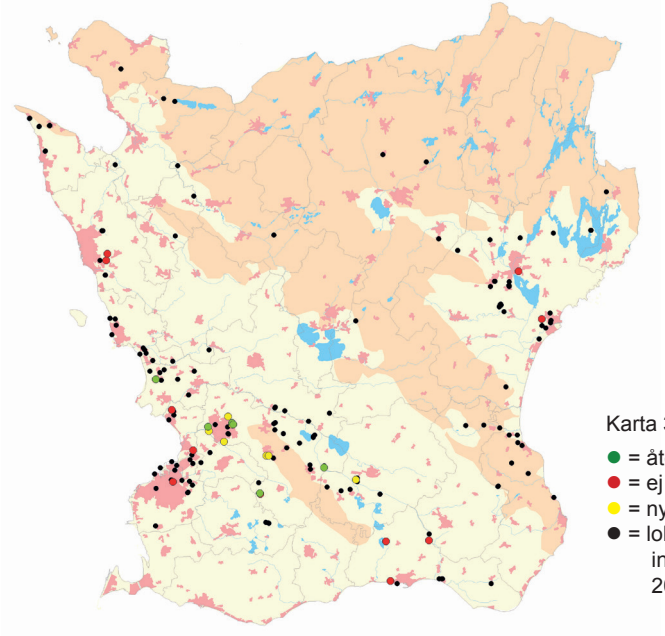
Floraväktarinventeringen

Floraväktarna i Skåne gjorde en riktad inventering av luddvicker 2020 och 2021 genom att återbesöka ett urval växtplatser där växten noterades under den senaste Skånes Flora-inventeringen (1989–2006). Arten påträffades på sju tidigare besökta platser men saknades på 10 av dem (Karta 3), och gick till exempel inte att återfinna på någon av lokalerna i Lomma, Ystad och Kristianstad kommuner (Tabell 1). Den rikaste förekomsten, en gräsbevuxen slänt i nordöstra Lund, hade uppskattningsvis 2 000 plantor. Övriga populationer hade mellan 6 och 300 plantor, vilket resulterade i en medianstorlek på ca 50 individer. Vid inventeringen tillkom sju nya lokaler (Karta 3), de flesta i Lunds kommun, som dessutom hyste merparten (>2 900) av alla de individer som räknades in under de senaste floraväktarbesöken (Tabell 1).

Enligt biotopnoteringarna utgjordes nästan hälften av lokalerna av grästäckta slänter och vägkanter, övriga fördelades jämnt mellan åker- och ruderatmark. Vid *Ej återfynd* angavs i några fall uppodling, igenväxning eller grävarbeten som troliga orsaker.

På lokaler där luddvicker återfanns hade det gått knappt hälften så lång tid sedan det först registrerade fyndet på lokalen (medianvärde 6 år) jämfört med de platser där arten inte kunde återfinnas (medianvärde 12,5 år), en statistiskt signifikant skillnad ($p < 0,05$, mediantest). Skillnaden kan tolkas som att luddvicker är kortlivad på sina växtplatser, dvs. att den gärna etableras på tillfälligt öppen mark som växer igen efter störningen.

De relativt få återfynden bekräftar bilden av en art som minskar i landskapet. Läget behöver dock inte vara så illa som siffrorna antyder. Luddvickerfrön har en utdragen och oregelbunden groning (SLU Artfakta) som gör att det kan finnas vilande fröreserver på många lokaler. Det är därför möjligt att arten kan ”återuppstå” på platser där den inte setts till på några år och att en lokal måste besökas flera gånger innan växten bedöms som utdöd på platsen. Antalet lokaler där luddvicker inte återfunnits måste också vägas mot eventuella nyetableringar. Utöver de sju nya lokalerna som påträffats under floraväktarinventeringen finns det ett 30-tal rapporter i Artportalen från växtplatser som inte registrerats under den senaste Skånes Flora-inventeringen (enligt data hämtade 2022-01-01). Hur många av Artportalens rapporter som finns kvar och kan inkluderas i floraväkteriet återstår dock att undersöka.

Karta 3. Floraväktarlokaler för luddvicker i Skåne.
- = återfunnen 2020–2021
- = ej återfunnen 2020–2021
- = nya lokaler 2020–2021
- = lokaler från Skånes Flora-inventeringen som inte besökts under floraväktarinventeringen 2020–2021

Sentida insådder

Odlingen av luddvicker har fått ett uppsving efter nedgången under 1900-talet. Arten finns med i många frökataloger och rekommenderas särskilt som foder- och gröngödslingsväxt i alternativt jordbruk (SLU Artfakta). Flera bestånd kan därför vara ett resultat av sentida insådder, speciellt de som hittas i anlagda gräsmarker eller i närheten av ekologiska åkrar, vilket bl.a. gäller flera nya lokaler i Lund-Malmö-området. På den numera försvunna lokalen vid Bulltoftafältet växte luddvicker sida vid sida med gräsfröinkomlingen gulvicker *V. lutea*, kanske för att båda arterna kommit in med det gräsfrö som användes när området anlades. Något liknande kan gälla två floraväktarlokaler vid Lund, där ludd- och gulvicker också växer tillsammans (Neversvägen, Västra Ringen).

Det är inte helt klart hur man bör behandla sent insådda och ”naturaliserade” bestånd i floraövervakningsprojekt. Å ena sidan finns argumentet att inhemska bestånd bör prioriteras eftersom de funnits längre i landskapet och därför kan vara genetiskt särpräglade pga lokal anpassning eller en genetisk proveniens som avviker från de sent insådda. Å andra sidan kan de senare ha ett värde genom att i viss mån ”ersätta” populationer som förloras, något som kanske sker ofta, och helt naturligt, i en störnings- och odlingsgynnad art som luddvicker. Oavsett vilket kan det vara praktiskt svårt att välja bort sent insådda populationer när de spridits ut i landskapet och inte längre kan skiljas från de mer ursprungliga. En pragmatisk lösning är att initialt behandla alla förekomster lika och vänta med prioriteringen tills det finns genetiska data som kan vägleda bevarandearbetet. Denna problematik är inte unik för luddvicker utan gäller även andra floraväktararter, t.ex. riddarsporre *Consolida regalis* som ibland saluförs för insåning i blomsterängar, och humlesuga *Betonica officinalis*, en hotad art som för närvarande studeras genetiskt just i syfte att skilja på införda och inhemska populationer (Tell 2016).

Det framtida inventeringsarbetet

Det finns utrymme att inkludera fler floraväktarlokaler för luddvicker, dels genom att återbesöka fler av de mer än 100 lokaler som registrerades under den senaste Skånes Flora-inventeringen (Karta 3) och dels genom att följa upp de nyfynd som gjorts den senaste 15-årsperioden. Eftersom luddvicker tycks vara kortlivad på vissa platser skadar det inte registrera arten och uppskatta antalet individer närhelst man träffar på den, så att förluster av lokaler kan vägas mot eventuella nyetableringar. Lägg in fynden i Artportalen och se till att de hamnar i floraväkteriet via Charlotte Wigermo, floraväktarsamordnare i Skåne. Notera gärna i kommentarsfältet om det finns spår av insådd, t.ex. förekomst av andra inkomlingar, men undvik att rapportera aktivt odlade bestånd. Ju fler som räknar plantor och registrerar fynd av luddvicker från både nya och gamla lokaler, desto bättre bild får vi av artens fortsatta utveckling i landskapet.

Referenser

Hultén, E. 1971. *Atlas över växternas utbredning i Norden. Fanerogamer och ormbunksväxter.* 2:a uppl.

Lilja, N. 1870. *Skånes flora*. 2:a uppl.

POWO (2022). Plants of the World Online. Royal Botanic Gardens Kew. >https://powo.science.kew.org/taxon/urn:lsid:ipni.org:names:525259-1<

SLU Artdatabanken 2020. *Rödlistade arter i Sverige 2020*. SLU, Uppsala.

SLU Artfakta. >https://artfakta.se/naturvard/taxon/vicia-villosa-1660<

Thell, A. 2016. Humlesugan i Sverige och Danmark under 500 år. *Botaniska Notiser 149*: 4.

Tutin m fl. 2001. *Flora Europaea*. Cambridge.

Tyler, T. m.fl. (red.) 2007. *Skånes Flora. Arterna och deras utbredning.* Lund.

Weimarck, H. & Weimarck, G. 1985. *Atlas över Skånes flora*. Stockholm.

Widén, B. 1993. Demographic and genetic effects on reproduction as related to population size in a rare, perennial herb, Senecio integrifolius (Asteraceae). *Biological Journal of the Linnean Society 50*: 179–195.